

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/111637>

Please be advised that this information was generated on 2018-07-08 and may be subject to change.

Er zijn grofweg drie typen bundels over wetenschappers.

Het eerste type bestaat uit een aantal studies over een oeuvre. Het tweede type bundel is een variant van de auteursbundel, maar zoomt in op een specifiek, invloedrijk artikel waarmee de bundel opent. Hierop reageren vervolgens een aantal specialisten. Dan zijn er, ten derde, bundels die een gezaghebbend boek bespreken.

In al deze gevallen is het gebruikelijk — mits de auteur nog in leven is — dat hij of zij reageert op de kritieken en de commentaren.

De onderhavige bundel kan in geen van de genoemde categorieën worden ingedeeld. Hoewel de inleiding en de achterflap beloven dat de artikels zijn georganiseerd rond de ‘baanbrekende studie’ van Siep Stuurman getiteld *De uitvinding van de mensheid. Korte wereldgeschiedenis van het denken over gelijkheid en cultuurverschil* (2009), waarmee het een bundel van het derde type lijkt, ontbreekt een inhoudelijke reactie van Stuurman. In plaats daarvan eindigt het boek met de neerslag van een college dat Stuurman op 10 september 2010 gaf bij zijn afscheid als hoogleraar Europese geschiedenis aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Die bijdrage, hoe interessant ook, gaat totaal niet in op de commentaren die eraan vooraf gaan. Een ander atypisch aspect is dat in veel bijdragen de band met het bewuste boek van Stuurman beperkt blijft tot een plichtpleging in de eerste of laatste zinnen van de bijdrage (bijvoorbeeld bij Marianne Braun, Tjitske Akkerman en Thijl Sunier). Soms ontbreekt zelfs elk spoor van Stuurman, zoals bij Dick Douwes.

Het resultaat van de opzet krijgt hierdoor iets surrealistisch. De auteur in kwestie reageert niet op de commentaren en een aantal van de bijdragen gaat niet werkelijk over het bewuste boek. Een echte discussie is het dus niet. Als ode krijgt de bundel hierdoor evenzeer een wat ambigu karakter. Het ontbreken van een repliek bij een dergelijk project kan eigenlijk alleen als de auteur in kwestie overleden is, wat voor zover ik weet niet het geval is. Anders maakt het een wat onsympathieke indruk, vergelijkbaar met de situatie waarbij de hoofdgast voor het afscheidsdiner verstek laat gaan. Vindt Stuurman de bijdragen niet goed genoeg? Is een Nederlandstalige bundel wetenschappelijk gezien niet interessant genoeg? Wil hij nu echt eens van zijn welverdiende pensioen gaan

ALGEMEEN

Een atypische, maar geslaagde bundel

Maria Grever, Ido de Haan, Dienke Hondius en Susan Legêne ed., Grenzeloze gelijkheid. Historische vertogen over cultuurverschil (Bert Bakker; Amsterdam 2011) €19,95 ISBN 9789035136892

genieten? Het blijft gissen naar de reden van deze toch wat pijnlijke omissie. Want hoewel, zoals gezegd, een aantal commentaren niet werkelijk ingaat op het bewuste boek, worden aspecten van de studie in een aantal andere bijdragen wel expliciet gethematiseerd, zoals bij Ed Jonker, Maria Grever, Berteke Waaldijk en Ido de Haan.

De inzet van Stuurmans boek *De uitvinding van de*

mensheid is — zo lezen we onder meer in de inleiding van de redactie — om een interculturele genealogie van de idee van menselijke gelijkwaardigheid te schrijven. De mensheid als idee of ‘uitvinding’ is volgens Stuurman het resultaat van een drietal denkfiguren: ten eerste het inzicht dat alle mensen moreel relevante eigenschappen delen met elkaar (*een gemeenschappelijke menselijkheid*); ten tweede dat verschillen tussen sociale groepen steeds minder worden gezien in termen van een inherente inferioriteit maar in termen van culturele verschillen tegen een achtergrond van gedeelde menselijke mogelijkheden (*de antropologische wending*); en ten derde dat dergelijke cultuurverschillen, als ze al aanleiding geven om te denken in termen van meer of minder ontwikkeld, kunnen worden geduid in het licht van ‘stadia’ in een beschavingsgeschiedenis die alle groepen doorlopen (*het temporele regime*). Dat deze laatste denkfiguur behalve tot ‘gelijkheidseffecten’ ook tot ongelijkheidseffecten aanleiding kan geven is Stuurman niet ontgaan. In dat geval kan gelijk worden zo iets betekenen als ‘worden zoals degenen die al gelijk zijn, dat wil zeggen, de Europeanen’ (Stuurman geciteerd op p. 18). Het bewuste artikel van Stuurman in de bundel benadrukt het politiek-cultureel geconstrueerde karakter van de continenten. Continenten vormen geen neutrale ruimtelijke indeling, maar zijn een manier om de sociale werkelijkheid te ordenen. Zo hebben ze volgens Stuurman onder meer als een gestalte van het temporele regime gefunctioneerd in de zin dat de verschillende continenten zijn geassocieerd met verschillende ‘stadia’ van de menselijke ontwikkeling.

De bundel is opgedeeld in verschillende delen die verschillende aspecten van het betoog van Stuurman betreffen, namelijk geloof en gelijkheid (I), cultuurverschil en ras (II), mannelijkheid en feminisme (III), de staat (IV) en beeldvorming en canonisering (V). De bijdragen

zijn vooral geschreven door politicologen en historici. De kwaliteit van de artikelen, of ze nu echt ingaan op Stuurman of niet, is over het algemeen goed.

Sommige bijdragen vallen echter in positieve zin op. Het artikel van Hanneke Hoekstra 'Melodramatische politiek' over het boek *Uncle Tom's Cabin or Life among the Lowly* van Harriet Beecher Stowe (1852) is een uitstekend gedocumenteerd stuk dat de enorme impact laat zien van dit boek voor het in diskrediet raken van de slavernij. Het is een prachtige ondersteuning van Richard Rorty's pleidooi voor sentimenteel onderwijs (waar overigens niet naar wordt verwezen). Een ander sterk staaltje is het stuk van Tjitske Akkerman 'Confrontaties rond de gezichtssluier': een goed beargumenteerd, goed geschreven betoog over de vraag in hoeverre culturele assimilatie gerechtvaardigd kan worden ter wille van de stabiliteit van democratische en liberale instituties. Verder wil ik in dit verband vermelden: de bijdrage van Wiep van Bunge

'Dat we alle even hoog of gelijk staan' over de rol van religie, en specifiek de zeventiende-eeuwse collegianten, bij de uitvinding van gelijkheid; het verhelderende, historische overzicht van Thijl Sunier over 'Het begrip 'moslim' in Nederlands debat en beleid' waaruit onder meer blijkt dat de slogan 'integratie met behoud van identiteit' minder welwillend was dan soms wordt voorgesteld; en tot slot de bijdrage van Gabriël van den Brink 'Levinas in Hollywood' die een betoog houdt over het belang van speelfilms en televisieseries voor de verdere intensivering van de idee van een gedeelde mensheid. Hoewel de bundel thematisch gezien wat te heterogeen is, zorgen bijdragen zoals deze ervoor dat het geheel een ruime voldoende verdient en het lezen waard is.

Bart van Leeuwen

Radboud Universiteit Nijmegen

